

Griff Bábszínház – kezdés és újrakezdés

Nagy várakozások közepette 2004 januárjában alakult meg a Griff Bábszínház Zalaegerszegen. Az igazgató-művészeti vezető Kovács Géza, aki 13 évig a kecskeméti Ciróka Bábszínház igazgatója volt, majd szabadúszó rendezőként dolgozott, fiatal, végzős bábszínészekből toborzott társulata 2004 januárjában alakult Zalaegerszegen. Időlegesen, az új bábszínház elkészültéig, a Gönczi ÁMK kamaratermében kaptak játszási lehetőséget. Az egyik első előadás – az *Ördögszeker-sárkelep* – alaposan meglepte a kortárs bábszínházi törekvéseket nem vagy kevésbé ismerő nézőket. Ugyanis nemcsak a hagyományos kesztyűbábozással, hanem marionett figurákkal és színészi játékkal is találkozhatunk. A Kovács Géza által elképzelt „közösségi színház”-ból, mely kapcsolódik a helyi hagyományokhoz és a mindennapi élethez, valamint egyaránt szól felnőtteknek és gyerekeknek, ekkor kaptunk ízelítőt. És egymás után születtek a produkciók, köztük néhány komoly szakmai sikert ért el. (Legjobb alakítás díja, Puch Báb – és Marionettszínházak Fesztiválja, Kolozsvár, 2005) Mégis, egy ilyen – kulturális közönségét tekintve – kisvárosban nehéz volt elfogadtatni ezt a műfajt, bábszínházi formanyelvet. S nem sikerült összeegyeztetni az óvodás-alsós kisgyerekek színház-és meseigényének kielégítését az inkább középiskolásoknak, felnőtteknek szóló, „kísérletező” darabok extra (olykor extrém) bemutatásával. Az elmérgesedő vitákkal járó konfliktus végül azzal zárult, hogy a fenntartó és társulat kölcsönös meg egyezéssel megváltak egymástól. (Amit egyébként sajnálunk.) Az őszi évadtól egy új társulat kap lehetőséget a bemutatkozásra. Két írásunk két, inkább felnőtteknek ajánlható produkcióról ad képet. Az *Én, Antigone* értékeit és problémáit érzékeltető kritika egy kicsit arról is szól, miért nem sikerült Kovács Géza társulatának elfogadtatnia magát.

Szerk.

Nagy Réka A zalaegerszegi Griff Bábszínház : *Én, Antigone* című előadásáról

„A báb teremtő ösztönünk dicsőítése, végtelenségünk hangsúlyozása...

Ahogy komolyan és mélyen sohase hittük és hisszük el, hogy az élőből élettelen lehet, úgy mindig hittünk és hiszünk abban, — tétován és határozatlanul, önáltató ravaszággal, hogy az élettelenből élő lehet...”

/Kosztolányi Dezső/

„... mi gyöngé nők vagyunk.

A férfiakkal nem tudunk megküzdeni,
Erősebbek, s ha már felettünk ők urak,
Szót kell fogadni, bármiként is fáj e szó.”

/Iszméné, Trencsényi-Waldapfel Imre fordítása /

Két okból is jó ötletnek tűnik az *Antigone* színrevitele ma egy bábszínházban.

Elsősorban azért, mert abszolút kötelező olvasmány lévén, számos középiskolást ültethet be a színházba. Továbbá azért is, mert nagyon kevés az olyan gyermekszínházi darab, amely a mai tizenéveseket szólítja meg, az ő problémáikat feszegeti, s mind dramaturgiai, mind for-

Én, Antigone

Ha egyedül maradsz, hogyan éled túl?
Melyik utat választod?
A törvény ellentmond az igazságnak..
Tiszta örület..

mai szempontból igazodik a korosztály ízléséhez, kommunikációs szokásaihoz. Ugyanakkor, mivel az Antigoné értelmezése még ma is élénken foglalkoztatja az irodalomtudósokat, színházi embereket, megrendezése akár kockázatos is lehet, hiszen már eddig is sokféleképpen dolgozták fel ezt a témát, s néhány elképzelés szakmai vitát váltott ki. Így létrejöhet egy klasszikus elemeket követő előadás, mely kockázatmentes bár, de kevésbé izgalmas. Olyan darab is születethet, amely kevés eredeti ötletet felvonultatva, középszerűségbe süllyed. De készülhet mind megközelítésében, mind stílusában egyedi, sikeres előadás, s ezek sorában olyan is, mely amellett, hogy továbbgondolja az adott témát, fejt hajt az eredeti mű előtt.

Tengely Gábor létező bábszínházi hagyományt követve, klasszikus drámát feldolgozva álmotda színpadra *Én, Antigone* című művét, a Griff Bábszínház tár-sulatával. Munkája kétségkívül elgondolkodtató. Az előadás azonban, néhány elvitathatatlanul jó beállítás ellenére sem válik egységes egészzé.

Tengely rendezésében Szophoklész drámája valójában csupán ürügyként szolgál, hiszen az *Én, Antigone* szerzője nem egyszerűen átírta a szöveget, és mai díszletek közé helyezte a cselekményt, mint ahogy az oly divatos napjainkban, hanem egy teljesen új szöveget hozott létre, intertextuális elemeket felhasználva, hallhatjuk Szophoklész, továbbá Aiszkhülosz, Euripidész sorait csakúgy, mint kortárs írókét.

Az előadás voltaképpen arra utal, hogyan él a mai emberben, kivált a nőkben tovább Antigoné szelleme, átélve sorscsapásokat, kudarcokat. Magányosan, szemben állva sokszor akár a hatalommal, akár a társadalommal. A darab nagyon jól érzékelteti, hogyan keményedik igazi nővé egy reményekkel teli, na-iv kamaszlány.

A thébai mondanör előkelő családjának szociológiai áthelyezése, szinte lumpenné degradálása (alkoholista apa, aki időnként jól helybenhagyja a családját), az erodált, lecsupaszkodott szókincsű csoportnyelv szembeállítás a mitikus, sűrű, összetett nyelvezettel, hősi közeggel, izgalmas megközelítés, bár önmagában nem túl eredeti. Ugyanakkor kétségtelen, hogy az elgondolás parodisztikus, ironikus viszonylatba helyezi a cselekményt. Ezt az ellentétet tovább erősíti a darab elején hallható szívdobogás és zihálás, amely mint egy ősi, elemi organizmus áll szemben napjaink mesterséges, instrumentális diszkózenéjével. Feszültség dül Antigoné lelkében is, s az előadás ezt a belső, pszichés aspektusok közti vívódást hangsúlyozza, a kiszolgáltatott női én, az akaratát mindenáron véghezvivő férfias én, valamint a gyermeki szubjektum között. A hősnő figuráját egy nagyméretű báb (tizenkét éves forma, bunraku-báb, Szász Zsolt tervezése), és három színésznő jelenítik meg (Badacsonyi Angéla, Sz. Nagy Mária, Töröcsik Eszter). A színésznők egy-egy benső énjét képviselik a címszereplőnek, hol szinte egybeforrnak a bábbal, hol pedig elő-előlépnek mögüle, a szerint, mikor melyik személyiségjegy a hangsúlyos, Antigoné női, férfi vagy gyermeki énje. Ezt is jó megoldásnak tartom, hiszen ez nem egyszerűen vegyes technikájú előadásra vall, a bábhoz való viszony túlmutat azon. A férfias, nőies, valamint a gyermeki tulajdonságok, akárcsak Antigonéban, minden nőben ott rejtőznek /ahogy minden férfiban is/, szerencsére többnyire békében egymás mellett. Jó ötlet, hogy ezt az értelmezést ilyen szellemes megoldásként, a három nőalak szerepeltetésével ábrázolja a rendező. Antigonén kívül, nincs is más színpadi hőse a darabnak, a többi alak, mint pl. Iszméné, vagy Kreon, közvetve, a főhős szövege által vannak jelen a színpadon. Hiszen mint arra a cím is utal, minden kizárólag Antigonéről szól, aki a ma oly divatos narratív módszerrel élve, a naplójának fedi fel mindennapjainak eseményeit, akárcsak egy mai kamasz. A díszlet és a jelmezek minimálisra redukáltak, jelzésértékűek csupán, fekete függöny, a gyermekbábon a baseball sapka, tornacipő éppen olyan találó, mint a három színésznő archaizáló, leomló fekete ruhája. Ezzel szemben a felfokozott hang- és fényeffektusok kifejezően erőteljesekek, a szó ne-

mes értelmében teátrálisak, ami szintén fokozza a befogadói élményt.

Az előadás egyik gyengéje abban körvonalazható, hogy a tizenéves közönség, kevés kivétellel, nem igazán képes a darab befogadására. Mert erre a színpadi műre valószínűleg középiskolások mennek el. (Vagy viszik őket a tanárok.)

Ez az előadás azonban nemcsak a dráma és előzményeinek alapos ismeretét feltételezi, de nem árt a nézőnek tisztában lennie a mű néhány korábbi értelmezésével is, hiszen a rendező aktuál-politikai vonatkozások mellett (a magányos ember megjelenítése két vélt, vagy valós igazság között), az Antigoné személyiségével kapcsolatos elméletek interpretációs viszonyát is feszegeti, például a gyenge, kiszolgáltatott nőről alkotott elképzelés és a feminista nő-szemlélet szembekerülését tematizálja. Márpedig, tisztelet a kivételnek, a mai középiskolások többsége nincs ezen tudással felvértezve.

Ha viszont felnőtt közönségnek készült a darab, akkor a nyelvhasználata válhat problematikusá, mert a szöveg egyértelműen a tizenévesekkel kíván kommunikációs kapcsolatot teremteni. Bár véleményem szerint az igénytelen, sőt sok esetben izléstelen megfogalmazás nem feltétlenül avatja befogadóvá a tizenhárom-tizennyolc éveseket sem. Nem attól válik Antigoné mai tinédzserré, hogy a „szar” szót kiabálja minduntalan, és „baromagy”-nak titulálja az apját.

„A szerelem közösülés, a csók nyelvcsapás, az orgazmus nemi szervek ritmikus dörzsölődése. Ki-be, ki-be, ki-be.” – mondja a hősnő (holott még szűz), valamint a vagina szó öntudatos említése, véleményem szerint nem egyeztethető össze egy iskolai színházlátogatás elvárásai horizontjával.

Az előadás gyermek Antigonéja csúfolja hűgát, Iszménét, mert az nyafogós, Barbie babázik, és arról panaszkodik, hogy őt túl fiúsnak tartják. (Antigoné állandóan fut és fekvőtámaszozik.) Volt egy jelenet, mikor a bábót, az időközben nagyobbacska Antigonét az őt mozgató három nő dobálta, cibálta. Vagy, mikor az egyik színésznő előlépett, de nem szólt, majd visszabújt, s miután mégis elszánta magát, kilépett és beszélt. Nekem úgy tűnt, Tengely Gábor rendező a címszereplőt, mint kifejezetten férfias jelenséget kívánta ábrázolni. Nem feminista nőalak-

ként jelent meg, aki nőiessége megőrzése mellett állja meg helyét a férfitársadalomban, hanem olyan valakit ismerhetünk meg a színpadon, aki viaskodva önmagával és a külvilággal, rejtegeti saját identitását, megkockáztatom, nemi elkötelezettségét. Nem hihető, hogy a tizenéves közönség megfelelő ennek befogadására.

A darab legvégén Madonna számának bejátszása pedig értetlenségre találhat azok részéről, akik nem bírják az angol nyelvet. A teljesség igénye nélkül idézve:

„Do I have to change my name/ Will it get me far.../ I tried to be a boy,/

I tried to be a girl, / I tried be a mess,/ I tried to be the best...”/ This type of modern life/ It is for me / This type of modern life / It is for free.../

I am not a Christian / And I am not a Jew / I am just living out...

/Ami hevenyészett fordításomban így hangzik: *Tovább visz-e,/ ha nevem megváltoztatom.. Próbáltam fiú lenni/ Próbáltam lány lenni/ Próbáltam szétszört lenni/ Próbáltam a legjobb lenni.../ Ez a modern élet /Nekem való/ Ez a modern élet/ Szabadon jó/ Nem vagyok keresztény/ Nem vagyok zsidó/ Csak kívülálló./*

Ebben az előadásban Antigoné mindentől és mindenkitől elhatárolódó, kívülálló személy. Tengely hősnője önmagán kívül semmilyen törvényt, eszmét nem képvisel. Még a temetési szertartást is csupán gyerekes csínynek tekinti, s szinte kihívóan hangsúlyozza érzéketlenségét a holttesttel szemben: „Soha ilyen közlől nem láttam halottat. Szinte semmi köze nem volt ahhoz, akit szerettem. Hideg. Szaga van. Kicsit édeskés rothadásbűze....Ő már nincs többé a testében... Könnyebben ment a dolog, mint hittem. Valamit megváltoztatott bennem ez az egész...Nem is tudom...”. Ennek a nőnek saját lelki tusái kötik le minden figyelmét. (Ami jellemző is korunkra.) Viszont a görög hősnő önmagát, nászágyat, születendő gyermeket teljesen feladva, kiáll az istenek törvénye mellett. Mert tudja, hogy létezik egy örökérvényű világrend, amit Kreon, a korlátolt ember ugyan megpróbál felborítani, de belebukik. Szophoklész Antigonéja nem hal meg értelmetlenül, míg Tengely hősnőjének élete is, halála is hiábavaló.

Ez az előadás a hősnői szerep értelmetlenné válásáról beszél.